

Осовий Григорій
*Голова Федерації профспілок України,
Почесний доктор соціальних наук
Академії праці, соціальних відносин і туризму*

ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ МАЄ СФОРМУВАТИ СПРАВЕДЛИВУ ЕКОНОМІКУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ (ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ)

*В якості передмови наведемо декотрі висловлювання відомих у світі економістів, які нещодавно були опубліковані в журналі **Finance & Development** Міжнародного валютного фонду у статті з назвою «Поза межами ефективності: більш людська економіка» і надають уявлення про сучасне бачення економічної науки, щоб дати відповідь на глобальні виклики 21 століття.*

Так, **Джон Мейнард Кейнс**, який є одним з фундаторів наукових досліджень ринкової економіки, писав, що «майстер-економіст повинен володіти рідкісною комбінацією обдарувань.... Він повинен бути математиком, істориком, державним діячем, філософом. Він вважав **економіку моральною наукою**, яка повинна спиратися на широку культуру, зберігаючи при цьому «відкритість до мінливої картини досвіду».

Сьогодні світ гостро потребує такої рідкісної комбінації, яку описав Кейнс, щоб знайти шлях через виклики, пов'язані зі зміною клімату, штучним інтелектом, демографічними змінами, соціальною та економічною нерівністю і геополітичними конфліктами. Нобелівський лауреат **Ангус Дітон**, власні погляди якого на такі теми, як вільна торгівля та імміграція, еволюціонували протягом півстоліття пише, що економісти мейнстріму повинні переглянути свої припущення, більш критично поглянути на вплив влади, **перестати ставити ефективність понад усе і бути скромнішими. Етичні міркування неминучі, особливо ті, що стосуються справедливості та солідарності.**

Після глобальної фінансової кризи 2008 року в центрі уваги професійного самоаналізу опинилося питання про те, **як економіка може краще інтегрувати соціальні науки та підвищити рівень добробуту і розподілу. Відбулося значне переосмислення макроекономіки та розробки політичних підходів. Економічна наука повинна розширити свою колективну уяву, щоб адаптувати рішення до різних економічних і політичних контекстів**

Україна за роки Незалежності постійно перебуває в процесі реформ. Згідно Конституції є соціальною державою й відпо-

відно має формувати свою економічну і соціальну політику. Однак забезпечити гармонійне поєднання цих двох складових розвитку не вдалося. Деякі досягнення на початку 2000-х тисячних років були в подальшому знівельовані під впливом різних політичних поглядів щодо вектору розвитку країни. На противагу соціальної ринкової економіки активно пропагувалася ліберальна доктрина. На сьогодні концептуально **не визначена національна модель соціальної політики** (соціал-демократична, ліберальна, консервативна, інше), як соціальної держави. Наразі ми бачимо, що Американська торгівельна палата, Фонд МЗС Великобританії **активно просувають в законодавство англосаксонську модель** регулювання соціально-трудових відносин (ринковий індивідуалізм), надаючи фінансову підтримку українським урядовим структурам. Це робиться на противагу **європейській континентальній моделі** соціально орієнтованої ринкової економіки і розбудови держави загального добробуту. У Рекомендаціях слухань у профільному комітеті ВРУ на тему «**Соціальна політика України на 2020-2024 роки**» зазначено, що «слід **визначити модель соціальної політики** держави, яка може бути як **симбіоз лібералізму і соціальної орієнтації в умовах відсутності достатніх фінансових коштів у держави** та формування раціональної системи соціального захисту населення».

На практиці **в процесі тривалого періоду реформ в Україні**, вектори яких окреслювали МВФ, Світовий банк, основна увага владою надавалася трансформації фінансово-економічних інститутів, а **соціальна сфера розглядалася як похідна від економічної та як така, що обтяжує економіку**. В результаті перманентних криз економіка та ВВП країни в реальному вимірі зростали незначно навіть не досягнувши показників 1990 року. Це обмежило ресурсні можливості держави для виконання соціальних функцій і підвищення стандартів якості життя.

Утім, **на непропорційний розподіл результатів економічної діяльності на працю і капітал** значний впливала **кланово-олігархічна система**, яка мала потужне лобі у владі і перерозподіляла фінансові та матеріальні ресурси в процесі приватизації державного майна для свого збагачення. В той же час розшарування населення за рівнем життя зростало. В підсумку Україна стала за рівнем ВВП на душу населення і рівнем заробітної плати найбіднішою державою в Європі.

Надання Україні статусу кандидата в члени ЄС, що обумовлено, насамперед, визнанням героїзму українського народу у спротиві загарбницькій війні росії і тим самим захистом кордонів Єв-

ропи, очевидно спонукатиме владу і громадянське суспільство до реформ в напрямку євроінтеграції та в повоєнний період оновлення в усіх сферах суспільного життя.

Як досягти справедливої економіки в Україні і спрямувати її для задоволення потреб простої людини, щоб умови економічної діяльності відповідали принципам справедливості, солідарності і сталого розвитку в інтересах суспільства

Що означає «справедлива економіка»? Якщо спрощено — то це гармонія між тими, хто виробляє товари і надає послуги, і тими, хто ними користується. Головне питання — як забезпечити цей баланс. Ми тут нічого оригінального не придумасмо — краще зазирнемо в історію, як формувалися економіки, скажімо, в країнах сталої Європи, які за конституційним визначенням є соціальними, а по факту досягли найвищого розвитку, ставши державами загального добробуту. Базовою основою в таких спільнотах є **соціальна ринкова економіка**, яка забезпечує сталий людський розвиток та прогрес в цілому. Такі країни, як правило, на перших позиціях в економічних рейтингах та індексах світового масштабу — Данія, Швеція, Швейцарія, Люксембург, Німеччина, Австрія...

Як нам досягти цього «вселенського» балансу та добробуту? Все починається з формування структури економіки. В соціально орієнтованих економіках, як правило, 1/3 валового національного продукту — становлять засоби виробництва, необхідні для того, щоб вдосконалювати технічні, технологічні інноваційні рішення. Більша ж частина економіки зорієнтована на задоволення потреби людини — житло, харчування, якісні побутові товари, задоволення особистісного розвитку (навчання, подорожі, розваги, спорт) тощо.

Звісно, окрім власних потреб, державі потрібно мати ще й валютні надходження, аби проводити реновації, інвестувати у подальший розвиток. Тому частина вироблених товарів та послуг іде на експорт. Що не виробляється в країні, але потрібно для потреб підприємництва та споживачів, завозиться по імпорту. Звичайно, позитивним є баланс, коли експорт перевищує імпорт, бо це ще й забезпечує курсову стабільність національної грошової одиниці. Її девальвація боляче б'є по економіці і добробуту населення. На жаль, українці не раз у цьому пересвідчувалися — на початку грошової реформи співвідношення гривня/долар було 1,67 : 1, тепер 39:1 [1].

Не менше важливо, що йде на експорт — сировина чи готова продукція з високою доданою вартістю. Наприклад, наша перева-

га, найкращі чорноземи та конкурентоспроможна аграрна продукція. Збір 80 млн. тонн зернових вже не є чимось неймовірним. У радянський період 50 млн. тонн, це був рекордний врожай. Утім, потрібно експортувати не зерно, а продукти його переробки, які мають більшу додану вартість, — це значно вигідніше.

До прикладу, ціна пшениці на світовому ринку коштує 230-250 \$ за тонну, муки у 2,5 — 3 рази більше, а вартість хлібобулочних виробів — до 10 разів. Однак, держава дбає про продовольчу безпеку і тому лімітує продажі на експорт, щоб і внутрішнє споживання було достатнім, а відтак ціни більш доступними. Зрозуміло, що більш наукоємні високотехнологічні сектори економіки заробляють на експорті ще більше. Наприклад, Ірландія відкривши хаб для входження транснаціональних компаній ІТ технологій, і надавши податкові пільги, за короткий час вийшла на друге місце у світі за обсягом ВВП на душу населення — \$ 234 тис. (для порівняння, за даними Світового банку середній показник у світі — \$ 11 тис., в ЄС — \$ 34 тис., Україна ж приблизно \$ 4 тис., тобто підпадає під категорію бідних країн) [2].

Отже, висновок: потрібно не тільки змінювати структурні пропорції ВВП, але різко збільшувати його обсяги на інноваційній основі. Як — це окрема тема, ясно, що не за рахунок примітивної фізичної праці, а технічного і технологічного переозброєння виробництва до рівня 6-го укладу економічного розвитку, як в розвинених країнах. Іншим чином ні догнати, а тим паче обійти їх нам не вдасться. Згадаймо, як лобісти вільної ринкової економіки в Україні розказували, що державні підприємства і колгоспи ніколи не дадуть такого росту економіки як приватні.

У 2006 році Україна набула статусу країни з ринковою економікою. Сьогодні вже майже 85 % економіки знаходиться в приватному секторі. Нинішній уряд хоче залишити у державній власності не більше 5 %. У приватні руки ймовірно перейдуть, залишки енергетики, нафтогаз, залізниця. У такому разі ціни і тарифи зростуть у рази до рівня європейських і уряд не зможе вводити такий засіб захисту споживачів як введення спеціальних обмежень на комунальні послуги. І що тут переважає — економічна доцільність чи політична складова?

А тепер подивимося на результати: тотальна приватизація загальнодержавної власності, перехід її у приватну збільшила за 30 років ВВП на душу населення лише у 2 рази [2]. Тоді як сусідні країни в 4-6 разів. Не кажучи вже про Китай, який має доволі велику частину державних підприємств, але майже догнав в еко-

номічному розвитку США. Я був у Китаї в 2011 році на міжнародній профспілковій конференції, де нам китайські колеги на запитання, яка форма власності державна чи приватна є більш продуктивною і соціально спрямованою, дипломатично відповіли «не важливо якого кольору томати, головне. щоб вони були споживними».

Ще одна важлива річ. **Щоб підтримувати сталий економічний розвиток має бути постійний достатній споживчий попит у самій країні, а люди повинні бути платоспроможними.** Отже частка виробництва споживчих товарів та послуг і частка доходів громадян у валовому внутрішньому доході країни мають співпадати і, що не менш важливо, становити 60-65 %, як в соціальних державах. До речі, радянська система у змаганні з капіталістичною за кращі умови для населення багато що робила для цього: всі державні послуги освіти, охорони здоров'я, соціальне житло були безоплатними, низькі ціни і тарифи на газ, електроенергію, житлово-комунальні послуги, проїзд у громадському транспорті, практично нульова інфляція. На підприємствах завдяки плановому розподілу прибутку на його виробничий розвиток, розширення житлового і соціально культурного будівництва, матеріально-го заохочення працівників, будувався такий собі корпоративний соціалізм. Все це разом формувало життя домогосподарств передбачуване на тривалу перспективу. А ось чого явно постійно бракувало, так це добротних споживчих товарів, бо 2/3 економіки працювало на оборону і мілітаризацію країни, а товари народного споживання займали 1/3. Згадаймо, українці були спроможні робити космічні ракети і літаки, а путньої пральної машини для повсякденного попиту не виготовлялося. Легендою українського автопрому був «Запорожець», та й той у дефіциті. З цього минулого маємо зробити належні висновки — виробляти в нашій країні якісне і необхідне для населення, надаючи роботу людям і не залізати в борги для придбання імпортних товарів.

У поточному році ситуація складається не добре. За даними Мінекономіки експорт українських підприємств складе 56 млрд., тоді як імпорт 96 млрд. Від'ємне сальдо 40 млрд. Чим його покривати? Запозиченнями в борг? Він вже й так перевищив допустиму межу — не більше 60 % ВВП., а по факту маємо в півтора разу більше. З іншого боку, це джерело додаткового тиску на курсову стабільність гривні, що теж матиме негативний вплив на доступність кредитів і купівельної спроможності населення. До того ж повернення державного боргу та сплата відсотків лягає тягарем на кожного українця. Тому ФПУ підтримує ініціативи

вітчизняних підприємців: «виробляй українське», «купуй українське», «свій до свого по своє». Адже до 40 % коштів при купівлі українського повертається до бюджету у вигляді податків, який в умовах воєнного стану повністю спрямовується на забезпечення обороноздатності країни. З іншого боку, очікуване запровадження кешбеку заохочуватиме покупців.

Ще один крок до **справедливої соціально орієнтованої політики** — це **оподаткування доходів, яка б диференціювала ставки податку на доходи фізичних осіб та корпорацій виходячи з їх величини і джерел набуття**. Оподатковувати за єдиною нормою зарплату на рівні межі бідності і мільйонні зарплати топ менеджерів акціонерних компаній — не справедливо. Чи, скажімо тримати на одному рівні сплату податку на додану вартість на хліб, молоко, дитячі товари у розмірі 20 %, як і на предмети розкоші? Звичайно, несправедливо. В багатьох країнах ЄС податок на продажі 5-7 %. Також має бути справедлива цінова політика держави на найнеобхідніші продовольчі товари, адже земля, надра, природні багатства належать народу (Ст. 13 Конституції). Тому бізнес має ділитися прибутками і особливо надприбутками в інтересах суспільства.

Потреба на державному рівні дати відповідь на питання: чому податки на дивіденди 5 %, на виведений капітал 9 %, тоді як доходів фізичних осіб та підприємств — 18 % плюс 1,5 % військового збір?

Як досягти справедливості на шляху становлення України як соціальної держави? Насамперед необхідно змінити **політику доходів**, яка б дозволяла людям відчувати себе спроможними придбати те, що виробляється у власній країні чи завозиться як імпорт і теж конче необхідне для задоволення потреб.

У першу чергу провести роботу з визначення об'єктивного **справедливого соціального стандарту, який би гарантував достатній рівень життя**. Слід згадати шлях, який ми пройшли. На початку 90-х років, коли інфляція доходила до 10000 % і замість грошей ввели купоно-карбованці, профспілки спонукали уряд і депутатів прийняти Закон **«Про межу малозабезпеченості»**. Тобто визначити поріг доходу, який забезпечив хоча б елементарне людське виживання. І прив'язуючись до неї, люди могли зорієнтуватися, якою ж має бути заробітна плата і пенсія і, що на них можна придбати, оплатити комунальні послуги тощо.

Надалі, з прийняттям Конституції України соціальні права громадян були належно закріплені, зокрема Ст.48 встановлено, що «кожний має право на достатній життєвий рівень для себе і

своїєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло» [3]. Коли економіка почала зростати, ми взяли досвід країн з соціальною ринковою економікою, де давно визначають **прожитковий мінімум**, тобто більш високий соціальний стандарт, який забезпечує жителям прийнятний для конкретної спільноти гарантований рівень життя. Не виживання, підкреслю, а життя.

В Україні, влада пішла на ухвалення закону «Про прожитковий мінімум» у 1999 році. А наступного року було прийнято закон «Про державні соціальні стандарти і державні соціальні гарантії». Громадська експертна група, спеціально для цього створена, сформуvala споживацький кошик до якого увійшли продовольчі, непродовольчі товари, різні послуги і обов'язкові податки та платежі. Було багато критики щодо недостатності такого набору до кошика, але головне, що тоді вдалося підв'язати до нього закон «Про оплату праці», згідно якого **мінімальна заробітна плата не повинна бути меншою за вартісну величину прожиткового мінімуму**. Так само має становити і мінімальна пенсія. Це був реальний прорив. Адже це допомогло до певної міри нівелювати таке ганебне явище, як «працюючі бідняки».

За даними Держстату України заробітна плата в структурі доходів населення становить лише 45 %. Це парадокс, що праця не є основним джерелом добробуту, а з іншого боку понад 80 % іде на поточне придбання товарів і послуг, що не дозволяє відкласти кошти про запас. Два роки COVID та воєнного стану, коли люди втратили роботу та житло, засвідчили, що їх заощаджень у середньому вистачило лише на кілька місяців прожиття.

Звісно, світова фінансова криза в 2008 році, внутрішні економічні кризи під час революцій 2004 року та 2013-2014 років негативно позначилися на спроможності держави запровадити належні розміри соціальних гарантій. Зокрема, щоб мінімальна заробітна плата була не менша ніж фактичний прожитковий мінімум, профспілкам вдалося один раз за прем'єрства Ю. Тимошенко у 2007 році. Вдруге це зробив уряд В. Гройсмана у 2016 році. Згідно з Генеральною угодою, мінімальну зарплату збільшили одразу не на відсотки, а удвічі з 1600 до 3200 грн. У 2020 році це було впроваджено з ініціативи В. Зеленського.

У цілому просування неоліберальної політики під гаслами реформ та запровадження в деякій мірі вимушених обмежень на період воєнного стану звузила систему соціального захисту, що призвело до урізання соціальних гарантій для всіх верств населення. Для цього достатньо хоча б ознайомитися з законопроектами, які розглядаються або підтримано Комітетом з питань соці-

альної політики та прав ветеранів та вже діють як закони. Декотрі обмеження на період воєнного стану, зважаючи на пріоритетне фінансування оборони і потреби захисту вітчизни, об'єктивно обумовлені. Однак, це не може бути правилом надалі для соціальної держави України і порушувати конституційні права громадян. **Наразі, профспілки здійснюють постійний моніторинг і адвокацію 45 законопроектів, які знаходяться на розгляді парламенту, частина з яких несе загрози правам та інтересам як працівників, так і профспілок. Триває робота над проектами Трудового і Соціальних кодексів України, про внесення змін до законів про соціальний діалог, про вирішення колективних трудових спорів, соціальне страхування тощо. У 2023 році Спільний представницький орган профспілок на національному рівні опрацював понад 890 таких нормативно-правових актів уряду, народних депутатів, до третину з них надані суттєві зауваження і пропозиції розробникам, а 65 актів СПО не погодив, вважаючи їх такими, що порушують або звужують права громадян.**

Таблиця 1

**Недоплати працівникам порівняно
з фактичним прожитковим мінімумом**

	посадовий оклад (тарифна ставка) працівника I тарифного розряду ЄТС	фактичний розмір прожиткового мінімуму для пра- цездатних осіб*	розрив між фактичним розміром прожиткового мінімуму для працездат- них осіб та посадовим окладом працівника I тарифного розряду ЄТС
Грудень 2019	1921	4814	2893
Січень 2020	2102	4864	2762
Вересень 2020	2225	4865	2640
Січень 2021	2670	5301	2631
Червень 2021	2670	5710	3040
Листопад 2021	2670	5722	3052
Грудень 2021	2893	5792	2899
Січень 2022	2893	6032	3139
Червень 2022	2893	7072	4179
Грудень 2022	2893	7371	4478
Січень 2023	2893	7484	4591
Грудень 2023	2893	8257	5364

*Таблиця складена ФПУ за даними центральних органів виконавчої влади

Всі законопроекти в процесі підготовки до їх прийняття мають бути адаптовані до базових принципів і норм Директив ЄС та спрямовані на посилення соціальних інститутів і захищеності громадян. Без створення привабливих умов праці і безпеки життя, складно розраховувати на повернення майже 8 млн. українців, які перебувають закордоном як біженці та призупинити подальшу трудову міграцію. Адже рівень життя і розміри навіть соціальної допомоги в багатьох країнах є такими ж як і доходи від праці в Україні, а рівень заробітної плати перевищує український від 3 до 15 разів.

Чи є нині мінімальна зарплата справедливою і як вона впливає на українську економіку та життя людей? Різні опитування дають різні цифри. Але якщо грубо порахувати хоча б найнеобхідніші для елементарного життя витрати однієї людини, то це десь сума, еквівалентна 400 доларів на місяць. Якщо взяти до уваги правила ЄС, то мінімальна зарплата повинна становити 50 % від середньої або 60 % медіанної зарплати. Отже, середня зарплата в економіці країни прогнозується урядом у 2024 році у розмірі 20,8 тис.грн, то мінімальна мала б становити понад 10 тис, а не 7100-8000, як визначено законом. Зазначимо, що розмір мінімальної зарплати в середньорічному виміру зростає лише на 3.4 %, що нижче індексу інфляції за 2023 рік — 5,1 %, і тим більше, не перекриває цей показник у поточному році, який за прогнозом і бюджетними розрахунками складе 9,8 %.

Мінімальна заробітна плата в Україні та окремих країнах ЄС.

Українська МЗП традиційно відстає від аналогічного показника країн ЄС.

	Мінімальна заробітна плата, €, січень 2024
Україна	172
Болгарія	477
Румунія	663
Угорщина	697
Литва	924
Польща	978
Франція	1767
Німеччина	2054

Також, гарантована в Україні МЗП залишається нижчою за мінімальний рівень доходу, який необхідний для забезпечення

працівникові гідного життя, як це рекомендується Директивою ЄС про адекватний рівень МЗП.

Такий висновок підтверджують, зокрема, розрахунки, зроблені на базі показників за 2023 рік:

	грн	євро
Прожитковий мінімум для працездатних осіб (ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік»)	2684	67,8
Також, гарантована в Україні МЗП залишається нижчою за мінімальний рівень Мінімальна заробітна плата (ст. 8 Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік»)	6700	167,8
Фактичний розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб у цінах грудня 2023 року (за розрахунками Мінсоцполітики з урахуванням суми обов'язкових платежів)	8257*	203,8*
Середньомісячна заробітна плата у 2023 році	17442	441
Розмір мінімальної зарплати відповідно до Директиви — 50 % середньої зарплати	8721	220,5
Розмір мінімальної заробітної плати станом на 1 січня 2023 року , розрахований ФПУ відповідно до норм національного законодавства, міжнародних зобов'язань України з урахуванням фактичного розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, витрат на освіту, охорону здоров'я, придбання житла, сімейної складової та рівня інфляції.	10717	272,4

Але тут варто пам'ятати й про Конвенцію міжнародної організації праці 131 «Про особливості встановлення мінімальної заробітної плати в країнах що розвиваються та про Європейську соціальну хартію, які вказують, що **треба враховувати не тільки потреби самого працівника, а й непрацездатних членів сім'ї**. Тобто працівник не повинен, образно кажучи, недоїдати, бо має на утриманні неповнолітній дітей чи старих батьків з невеликою пенсією.

Слід зазначити, що встановлення розміру мінімальної зарплати і пенсії є обов'язком держави, адже в такий спосіб вона захищає людину від бідності і примушує роботодавця будь-де платити неменше. Водночас в країнах ЄС все більше уваги приділяється впровадженню так званого **гарантованого мінімуму доходів**, який був би достатнім для більш високого рівня життя. В Україні таким потенційним ресурсом має стати гідний рівень заробітної плати, відповідно до професії, кваліфікації, спеціальності, обсягу і якості виконаної роботи. Ставка на «де-

шеву» робочу силу впродовж всіх років незалежності зазнала повного краху. Населення стало біднішим, а економіка не отримала належного розвитку.

За оцінками Світового банку частка бідного населення в Україні традиційно складала коливалися в межах 20-25 %, тоді як у 2023 році під впливом воєнного стану – 55 %. Українські дослідники з Інституту демографії та соціальних досліджень ім. Птухи наводять данні, що бідними у 2023 році було 67 % населення, відносячи до цієї категорії тих, хто споживає менше вартісної величини прожиткового мінімуму.

Все це, ще раз підкреслює нагальність проведення докорінної реформи заробітної плати на засадах визначених Законом України «Про оплату праці» та європейським законодавством. Її мета не лише відтворення робочої сили самого працівника, а й забезпечити матеріальне утримання непрацездатних членів його сім'ї, зокрема через запровадження доплати — так званої сімейної складової. Це близько 25 % до основної частини зарплати. Для українців це вкрай важливо, адже найбіднішими є молоді родини з дітьми. Особливо в умовах демографічної кризи, коли кількість смертей перевищує в десятки разів народжуваність, як в силу природного скорочення, так і наслідків війни. Тому саме зараз треба створювати такі умови, щоб молода сім'я хотіла мати дітей. А не вивозила їх в інші країни. Щоб вона знала що може дати їм якісну освіту, піклування тощо. В цілому мова йде про те, як забезпечити збереження наявного трудового потенціалу країни, так і про розширене його відтворення. Як зазначив прем'єр-міністр України Денис Шмигаль, для грошового забезпечення одного захисника вітчизни потрібно, щоб працювало 8 працівників, а для виплати середньої пенсії ветеранам праці — мінімум три. Профспілки і роботодавці не раз ставили питання перед Урядом щодо прийняття державної цільової програми відтворення трудових ресурсів, адже власне йдеться про економічну безпеку держави. Однак, поки що безрезультатно.

Зараз ми говоримо тільки про перемогу. Але ж ми хочемо мати державу, в якій люди захочуть жити після завершення війни, брати участь у відбудові та й щоб біженці і трудові мігранти повернулися на Батьківщину.

Національна стратегія доходів Кабінету Міністрів до 2030 року, щоб стати ефективною та успішною, повинна мати широку підтримку та політичну волю.

Ситуація стане зрозумілою під час двосторонніх переговорів з ЄС щодо набуття Україною членства, а це вимагатиме виконан-

ня Копенгагенських критеріїв та **імплементации норм ЄС** в національне законодавство. Іншим індикатором справедливої економіки стануть колективні переговори на національному рівні між урядом, роботодавцями і профспілками щодо укладення нової **Генеральної угоди** щодо економічного розвитку та регулювання соціально трудових відносин на національному рівні. А також публічного громадського обговорення урядових **стратегій і планів відбудови України**. Допоки цього немає, що не сприяє залучення суспільства до вирішення існуючих проблем в економіці і соціальній політиці.

Президент України В. Зеленський на урочистостях з нагоди Дня Конституції 27 червня 2022 року заявив про те, що валовий продукт України має досягнути за 10 років один трильйон доларів. Наразі він складає біля 200 млрд. А заробітна плата українця має становити 1000 євро плюс 30 %, до рівня сусідніх країн ЄС. Слід зазначити, що у Стратегії діяльності ФПУ на міжз'їздівський період профспілки планували вийти на такий рівень зарплати до 2027 року за умови справедливої економіки, розвитку виробничої демократії, розширення сфер колективно договірного регулювання оплати праці і впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності в кожній компанії, де є наймана праця. Але війну ніхто не планував. Водночас сторони соціального діалогу не мають права відкладати вирішення цього життєво важливого питання, яке порушив Президент.

Нормативно правову базу і методологічну основу потрібно формувати зараз. Вважаємо, що шанси розбудувати справедливую економіку покращилися.

По-перше, реалізація євроінтеграційного курсу зобов'язує. Україні в цьому активно допомагають ЄС, міжнародні організації, країни-партнери.

По-друге, повільно, але все ж таки відбувається демонополізація ринків і деолігархізація, зменшується сегмент тіньової економіки, посилюється боротьба з корупцією. Бізнес почав з власної ініціативи підвищувати зарплату працівникам, зважаючи на дефіцит робочих рук і тривожні тенденції наростаючої демографічної кризи.

По-третє, масштабне входження міжнародного капіталу і потужних транснаціональних корпорацій для відбудови України у повоєнний період є не тільки благом, а й несе конкурентну загрозу національним компаніям, малому бізнесу і фермерським господарствам. Тому Україні треба зміцнювати власний економіч-

ний потенціал, посилювати стимулювання праці і спроможність протистояти викликам глобалізації.

По-четверте, якщо не будуть створені безпекові і привабливі мотиваційні умови праці в Україні продовжиться відтік робочої сили, особливо масово, коли відкриється повноцінний ринок праці для українців на теренах ЄС. Ми це спостерігаємо на прикладі Польщі, яка цілеспрямовано заміщає виїзд свої працівників до більш заможних країн українцями.

Тож уряд, організації профспілок і роботодавців повинні діяти злагоджено як одна команда з спільними цілями. Відновити соціальний діалог на майданчику Національної тристоронньої соціально економічної ради. Вже зараз передбачити в планах відбудови і оновлення країни, інноваційну модернізацію виробництва, спрямувати фінансову, бюджетно-кредитну і податкову політику на проведення необхідних структурних і якісних змін в економіці, впроваджувати стимули, які дозволяють людям відчувати себе певнено в своїй країні саме завдяки своїй праці.

Це те, що в світі називають «гідна праця»

Це те що формує соціальну державу.

Це те що наблизить Україну до держав загального добробуту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Finance.ua 20.03.2023. URL: <https://finance.ua/ua/currency>
2. Мінфін. 5.03.2024. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>
3. Конституція України. <http://surl.li/gdyl>

Лопушняк Г.С.

*д.е.н., професор, завідувач кафедри соціоекономіки
та управління персоналом
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

РОЗБУДОВА ЕКОСИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЗАКОНОДАВЧІ НОВАЦІЇ ТА ОЧІКУВАННЯ СТЕЙКХОЛДЕРІВ

Сьогодні проблеми розвитку вищої освіти України зумовлені не лише економічною, а й безпековою нестабільністю, посиленням розриву між конституційними гарантіями здобуття доступної й безкоштовної освіти та реальним її забезпеченням, незаверше-